

A feltárt területen átfutott egy *Árpád-kori* négyzetes karám alapárka, de más objektumot nem tudtunk ehhez a periódushoz kapcsolni.

Munkatársak: György László, Rupnik László régészek, Szilágyi Márton, Tóth Farkas Márton egyetemi hallgatók (ELTE Régészettudományi Intézet).

VÁCZI GÁBOR – KOVÁCS KATALIN

297. Rákóczifalva, Bivaly-tó, Rokkant-föld II.

(Jász-Nagykun-Szolnok megye) Sza, A

A 4. sz. lelőhely az előzetes terepbejárás alapján a tervezett gát és véderdő nyomvonalában található. A tervek módosulása után kiderült, hogy átnyúlik az 1/c felületnek elnevezett területre is. Teljes területe közel 4 hektár, ebből 2006. augusztus–november folyamán 29 511 m²-t sikerült kutatni. Eddig 233 objektumot tártunk fel.

A 13 építményből 4 földbe mélyített, kisméretű avar ház volt. A további 9 szarmata korú építményből lakóháznak mindössze kettő tekinthető – bár ezek is meglepően kicsik voltak –, a többi egészen kisméretű, sekélyen földbe mélyített épület volt, illetve cölöpszerkezetes építmények (fedett színek, tárolók, kerítések) nyomainak bizonyultak. Az egyik földbe mélyített lakóházat(?) szokatlanul vastag, masszívan átégett omladék fedte (a ház mérete 380×330 cm), a másik hagyományos szarmata típusú volt, 390×320 cm-es mérettel és szelementartó cölöpnymokkal.

A feltárt 21 árokból, árokrészletből 19 keskeny és sekély vízelvezető volt. Koruk bizonytalan, mivel leletanyagot szinte egyik sem tartalmazott, csak sejthetjük, hogy a szarmata telephez tartoztak. Feltártunk viszont két olyan széles és mély, leginkább V metszetű árkot is, melyek biztosan szarmata korúak voltak. Az egyik, az egész 1/c-nek nevezett felszínen is végighúzó, valószínűleg az élővíztől távol található szarmata telep vízellátását biztosította. A másik mély árokkal feltehetően a telep közepén található mélyedésben rendszeresen összegyűlő víz elvezetését oldhatták meg. (A mélyedésből indult ki és az „öntöző-csatornát” is átszelve a Bivaly-tó mélyebben fekvő területei felé irányult.)

A humuszolás után a lelőhely közepén egy bizonytalan körvonalú, paticcsal és edénytörmelékkel borított hatalmas sötét foltot figyeltünk meg. Beleásva a foltba kiderült, hogy az nem objektum, hanem a szarmata időszakban valószínűleg egy kellemetlen, mély, vizenyős területet töltötték fel itt – így kerültek bele a leletek és ebből indult ki az egyik mély árok is.

Egy avar kori kút mellett 12 szarmata kutat is találtunk, a lelőhely szinte minden pontján. A kutak nagy számát magyarázza, hogy a telep messze feküdt a Tiszától, de a mai Bivaly-tói csatorna természetes medrétől is.

Két szarmata füstölőt találtunk, melyek a „hagyományos” típusba tartoztak: egy fűtőgödörből és egy füstelvezető csatornából álltak, közöttük átégett falú kürtővel.

A feltárt 160 gödör, egy avar kori kivételével, szarmata volt. A gödrök több mint fele (89) rendkívül mély, öblös és terjedelmes volt (a nyesett felszínhez képest 100 cm-nél mélyebb, de jellemzően 140–160 cm mély). Általában a mélyebb gödrök több leletanyagot tartalmaztak.

A kb. ÉNy–DK irányban húzódó település É-i peremén 11 szarmata sír került elő. A temető további sírjai a gáttól É-ra, a földmunkával nem érintett területen lehetnek.

A 11 sírből 6 rablott, erősen bolygatott volt. A rablók mindössze néhány embercsontot hagytak a sírokban, valamint egy-egy tárgyat: vaskardot, vaskéseket, vascsatokot, bronzfibulát, karneol gyöngyszemeket.

Az épségben maradt 5 sír sem volt szegény, melléklet nélküli. Az egyik női sírban nagy, ezüst karika fülbevalók, ezüst karperec, bronzfibula, edénymelléklet került elő, az épségben maradt férfisírokban edény, vasfibula, vascsat, vaskés volt.

A temetőrészlet leggazdagabb sírja egy női temetkezés volt. Az elhunynak hatalmas, mély sírgödört ástak, a testet valószínűleg bőrbe csavarták bele, ennek lenyomata megmaradt a váz környezetében. Teljesen ez a sír sem volt érintetlen, mivel a halott mellkasán és derekán összekeveredtek a csontok, de eredeti, viseleti helyzetben megmaradt két kisebb bronzfibula és egy hatalmas, berakásos dobozfibula. A váznak mindkét csuklóján karperec volt, az egyik egy díszített ezüst lemezkarperrec, míg a másik sima bronzdrótból készült. Lábfőjénél kis korongolt edény feküdt. A váz mindkét bokáját karneolgyöngyök díszítették, melyek 8–10 sorban voltak felvarrva és két, világosan elkülönülő csoportot alkottak, tehát a gyöngyökkel bizonyosan a nő nadrág vagy csizma szárát díszítették.

Megállapíthatjuk, hogy lelőhelyünkön nem egy szokásos szarmata lakótelep – falu – maradványai kerültek elő, hanem valószínűleg a vízhez közelebb fekvő település külső, „iparos negyedét” sikerült megtalálnunk: nincsenek lakóházak, hanem szabadtéri munkaterületek, kutak, mély, jégveremszerű, lépcsős lejárójú, hatalmas gödrök jellemzik a telepet. Mondhatjuk ezt annak ellenére is, hogy valódi műhely (fazekaskemencét, fém- vagy csontfeldolgozó műhely stb.) nem találtunk.

A lelőhely leletanyaga egységes, és feltehetően rövid időperiódust képvisel. Ezt támasztja alá az a terra sigillata edény két töredéke is, melyek egymástól jelentős távolságra lévő gödrökből kerültek elő. A helyszíni kormeghatározás szerint a település a szarmata korszak klasszikus periódusára, a Kr. u. 2–3. századra keltezhető. A kormeghatározás finomítására az előkerült nagyszámú ép vagy kiegészíthető edény restaurálása után lesz módunk.

Munkatársak: Cseh János és Kelemen Angéla régészek, Hoppál Krisztina és Dobozi Ágnes régészhallgatók.

TÁRNOKI JUDIT